

Traagheid in de Filosofische Praktijkvoering

Een filosofisch essay

Traagheid in de Filosofische Praktijkvoering

Een filosofisch essay

Leni Tas

Traagheid in de Filosofische Praktijkvoering

© 2018 Leni Tas

Auteur: Leni Tas

Druk en bindwerk: Brave New Books, Rotterdam

Coverontwerp: Leni Tas

Vormgeving binnenwerk: Brave New Books, Rotterdam

Filosofie algemeen

ISBN: 9789402184709

NUR: 730

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘Ons tijdperk wordt geobsedeerd door het verlangen naar vergetelheid en om dit verlangen te bevredigen, geeft het zich geheel over aan de demon van de snelheid; het versnelt de pas omdat het ons te kennen wil geven dat het niet meer wil dat wij het ons herinneren; dat het zichzelf beu is; dat het van zichzelf walgt; dat het het flakkerende vlammetje van de herinnering wil uitblazen.’

Milan Kundera

Voorwoord

Dit essay is ontstaan uit een samenvoeging van vier eerder verschenen korte essays: “Trage Psychoanalyse in Filosofische Praktijkvoering”, “Trage Psychoanalyse in Filosofische Praktijkvoering 2”, “Trage Zorg” en “Trage Wetgeving”. Omdat ze uiteindelijk een eenheid vormen, heb ik besloten ze samen te voegen en de verschillende relevante informatie van ze aan elkaar te knopen. Daarnaast is het relevant te melden dat alle tekstfragmenten van alle in dit essay opgenomen literatuur van Annelies van Heijst, Ann Weiser Cornell en The Internet Encyclopedia of Philosophy door mijzelf uit het Engels zijn vertaald, wanneer uit deze geciteerd wordt. Zodoende heeft u nu een boek voor u van meer formaat en meer zeggingskracht. Dit komt naar mijn mening niet alleen het overbrengen van de boodschap, die de essays gezamenlijk bevatten, als zijnde het verstandelijk begrip ten goede naar u als lezer, maar ook vooral het gevoelsmatig ervaren ervan, dat voorafgaat aan enig analytisch begrip ervan.

Dit vormt het open bewustzijn van het eigen lichaam, dat een alles voorafgaande eenheid behelst van lichaam en geest. Daarnaast genereert het betekenisvolle ervaringen voor de mens, die traag werkende filosofische vragen stelt in een filosofische praktijk. Deze mens stelt zich dan voldoende open voor het niet-weten om vervolgens te kunnen weten dat deze niet weet. Verwondering laat zich dan zien; het Goede toont zich dan bewustzijnsmatig: traag, zoals het functioneert, en is. En waar begint een waarlijk goede filosofie voor de praktijk anders dan bij de aanvanger van de filosofie zelve: Socrates?

Utrecht, november 2018

Inleiding: Traagheid

[“]Kom, we moeten gaan.’ Nadat ze ongeveer zo met elkaar gesproken hadden, gingen zij op weg. Socrates raakte onderweg echter wat achterop, omdat hij om een of andere reden in gedachten verzonken was. Aristodemos bleef op hem wachten, maar Socrates vroeg hem dringend om door te lopen. Toen hij bij het huis van Agathon was gekomen, stond de deur open en er overkwam hem daar iets grappigs. [...] Zodra Agathon hem in de gaten kreeg, zei hij: ‘Je komt op het juiste moment, je kunt meteen mee-eten. [...] Maar waarom heb je Socrates niet meegenomen?’ Hij draaide zich om, maar zag Socrates nog niet aankomen en antwoordde dat hijzelf door Socrates was uitgenodigd om hier te gaan eten en dat hij met hem was meegelopen. [...] Agathon zei [al een van zijn slaven bevelend]: ‘Dat is wel heel raar; ga hem nu maar roepen en laat hem niet weggaan.’ Maar Aristodemos zei: ‘[...] [L]aat hem nu maar. Want dat is nu eenmaal zijn gewoonte. Soms trekt hij zich ergens terug en blijft daar maar staan. [...] Laat hem dus maar en stoor hem niet.’”

Traagheid. Dit essay open ik met het begrip traagheid. Verwant met het oud-Griekse begrip *aporie* (gedefinieerd als “het zonder uitweg zijn” in *Woordenboek Filosofie*)ⁱⁱ is het relevant voor een vernieuwing van een socratisch-filosofische benadering, die ik in dit essay te berde wil brengen. Ik verwijs hierbij graag naar bovenstaande passage van Plato’s Symposium 174D-175B. Traagheid vindt haar ultimatum in stilstaan, *aporie*. *Aporie* is echter de plek, waar oriëntatie begint, waar mensen, zich al verwonderend, op nieuwe inzichten kunnen stuiten door even voldoende te vertragen, stil te gaan staan. *Aporie*, niet-weten, vormt de kern van de socratisch-filosofische praktijkvoering, die ik geleerd heb samen met mijn medecursisten van docent Harm van der Gaag op de Internationale School voor Wijsbegeerte te Leusden. Een prachtige opleiding met een even prachtige ambiance, uitstralende gloed van liefde voor de wijsbegeerte van mensen aldaar.

Het is een bijzondere plek, zeker voor het volgen van een beroepsopleiding. Daar heb ik geleerd van zijn prachtige methode, die een *praktijkvoerend filosoof* (ofwel *filosofisch practicus*ⁱⁱⁱ/*consulent*) hanteert om zijn of haar bezoekers te helpen mensen tot zelfkennis te

doen komen. Dit gaat evenwel niet vanzelf, er ligt een hele zoektocht naar wijsheid aan ten grondslag van de bezoekers. De praktijkvoerend filosoof vergezelt weliswaar diens bezoekers op hun pad om te wandelen op twee benen, respectievelijk het ene been van *vraag* en het andere van *antwoord*. Continu lopen de bezoekers als *persoon* van vraag naar antwoord naar vraag naar antwoord naar vraag, en zo verder.^{iv}

1 De niet-wetende werking van de vraag

Ze zijn dan *alleen* met hun vraag, maar niet volledig eenzaam. De praktijkvoerend filosoof is bij hen, maar weet het zelf ook niet, hij of zij heeft de wijsheid wat goed zou zijn voor de bezoekers zelf ook niet in pacht. Daarmee worden bezoekers evenwel in staat gesteld zelf wijzer te worden, als ze het wijzer worden maar verlangen. Vaak, echter, blijken hun alledaagse verlangens gestelde eisen te zijn, waarvan ze eigenlijk last hebben. Ze menen iets 'vast' te weten wat ze eigenlijk niet weten. Bij het eindigen van een filosofisch gesprek wordt door de bezoekers zelf een waardevolle in hun leven 'spelende' vraag opgesteld om tussen gesprekken door over te contempleren.^v

Dat gebeurt dan ook. Ik heb het proces zelf mogen ondergaan en het is bijzonder de methode zo te zien werken. Bezoekers als, niet alleen ik en mijn medecursisten, maar ook onze eigen bezoekers, lijden onder het besef geen kennis te hebben van wat onder meer waarlijk goed is. Het gegeven dat we die specifieke kennis verloren hebben doet ons lijden. We willen maar weten en nog eens weten, maar we vergeten de centrale deugd van de twijfel, het niet-weten.^{vi} Dit maakt pas uit wat onder meer waarlijk goed is.

We komen nog later terug op het niet-weten en op het goede, dat een belangrijke rol zal blijken te spelen in het onderhavige betoog. Voor nu volstaat het dat we iets belangrijks verloren zijn. Het gaat hier om het aloude idee van *wijsheid* van het wetende niet-weten. De oude Athener en filosoof Socrates heeft in de socratische dialoog van de *Apologie*^{vii} van dit principe wonderschoon gewag gemaakt en hij is dan ook de 'patroonheilige' van de aporie-methode. Nu zijn echter de bezoekers al enigszins wijs, wanneer ze de filosofische praktijk, betreden om drie redenen:

1. Ze weten iets niet;
2. Ze weten dat ze iets niet weten;
3. Ze zouden wel willen weten wat ze niet weten.^{viii}

Afijn, bovenstaande gegevens staan zeer mooi vermeld in het boek van de heer van der Gaag, die het ambacht van filosofisch practicus als vorm van filosofische praktijkvoering in het leven heeft gebracht. Ik raad dan ook iedereen aan het boek van zijn hand *Wie het*